

DARBE SONRASI DÖNEMDE MISIR'DA DEVLET VE MÜSLÜMAN KARDEŞLER

Mısır'da Müslüman Kardeşler hareketine yönelik baskının bu derece yoğun olmasında etkili olan bir diğer iç aktör de halen güvenlik ve istihbarat kurumlarını elinde tutan ve siyaset ve yargı bürokrasisinde yoğun biçimde yer alan eski rejim unsurlarıdır.

İsmail Numan TELCİ





مرسى راجع

Mısır'da 3 Temmuz 2013'te gerçekleşen askeri darbe ülkedeki en geniş sosyal tabana sahip hareketi olan Müslüman Kardeşler için bir dönüm noktası oldu. Darbenin mimarı Abdülfettah El-Sisi liderliğinde, Mısır yönetimi Müslüman Kardeşler hareketine yönelik daha önce benzeri görülmemiş bir baskı politikası yürüttü. Bu süreçte hareketin sadece yönetim kadrosu ya da üyeleri değil, organizasyonel kapasitesi de sonlandırılmaya çalışıldı. Müslüman Kardeşler'in eğitim, sağlık ve din alanlarındaki sosyal faaliyetleri hedef alınırken, bir taraftan da hareketle bağı olan toplumsal figürler, bu kimlikleri nedeniyle cezalandırıldılar.

Bu politikanın ilk adımı olarak hemen darbeyi izleyen dönemde Müslüman Kardeşler hareketine ait varlıkların kontrol edilmesi için bir komite kuruldu. 2013'ün Aralık ayında ilk incelemesini bitiren komite, harekete ait yüzlerce okul, sağlık kuruluşu, dini eğitim kurumunun kapatılmasına ya da yönetimlerinin değiştirilerek devlete geçirilmesine karar vermişti. Bu süreçte yapılan atamalarda özellikle rejime bağlı figürler ve istihbarat organlarından kişiler Müslüman Kardeşler'e ait kurumların yönetimlerine getirilmiş, hareket üyelerinin bu kurumlardaki tüm etkisinin sonlandırılması hedeflenmiştir.

Komite izleyen yıllarda da harekete karşı, kurumlara yönelik denetlemelerini sürdürdü. Bu süreçte sadece harekete ait derneklere bağlı kuruluşlar değil, Müslüman Kardeşler destekçisi oldukları suçlamasıyla bazı işadamları ve toplumsal figürlerin de mallarına el konulmuştur. Bunun yanında El-Ezher gibi rejime sadakatleriyle öne çıkan kurumlar da kendilerine düşen görevleri yerine getirmişlerdir. Ülkedeki camilerin büyük çoğunluğunda fahri olarak görev yapan Müslüman Kardeşler üyesi imamların görevlerine son verilmiş, buna ilaveten camilerde görev yapacak tüm imamların Ezher tarafından onaylanması şartı getirilmiştir. Bu politikasıyla rejim, Müslüman Kardeşler teşkilatının en güçlü yönlerinden olan din ve değerler eğitimini kendi tekeline alarak hareketin toplumsal düzeydeki saygınlığını sonlandırmayı amaçlamıştır.

Müslüman Kardeşler'e yönelik sürdürülen baskı siyasetinin boyutu ve kapsamı, Sisi rejiminin hareketi sadece geçici bir süreliğine kontrol altında tutmak değil bunun da ötesinde hareketin 80 yıllık tarihi boyunca en güçlü olduğu dönemde elinde bulundurduğu tüm imkânlardan mahrum bırakarak 'öldürücü darbe' vurmayı hedeflediğini göstermektedir. Bu tespit

Mısır'daki devrim sürecinin geleceğinin Müslüman Kardeşler hareketinin geleceğinden bağımsız okunamayacağı gerçeğini de beraberinde getirmektedir. Nitekim 2011'deki devrim süreci Mısır'da müesses nizamın kodlarını kökten değiştirecek, toplumsal ve siyasal bir dönüşümü harekete geçirebilecek bir girişimdi. Her ne kadar ideolojik arka planı Müslüman Kardeşler'den bağımsız gençler bu süreçte önemli rol oynasa da Mısır'ın toplumsal gerçekliği, devrim sonrası bir Müslüman Kardeşler liderliğini kaçınılmaz kılmaktaydı. Bunun işaretleri ise 2011'deki parlamento seçimlerinde ve 2012'deki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde açık biçimde görülmüştü.

Dolayısıyla Mısır'da Müslüman Kardeşler hareketine yönelik yürütülen baskı siyaseti bir anlamda Mısır devriminin başarısızlığa uğratılması için yürütülen çok daha kapsamlı bir girişimin ürünüdür. Bu girişimin arkasında başlıca iki iç ve iki de dış aktörün olduğundan bahsedilebilir. İç aktörler Mısır ordusu ve eski rejimi temsil eden Mübarek döneminin aktörleridir.

Darbe sonrası süreçte Mısır ordusunun, Müslüman Kardeşler'e yönelik baskının temel uygulayıcısı olduğu görülmektedir. Mısır ordusunun Müslüman Kardeşler'in siyaseten yok edilmesindeki en önemli motivasyonu ise hareketin yakın gelecekte siyasi bir rakip olmasının önüne geçilmesidir. Bununla birlikte ekonomik anlamda da ülkede önemli bir güce sahip olan Mısır ordusu, bu ayrıcalıklı konumunu korumak ve özellikle dış menşeli mali yardım ve desteklerden en çok payı alabilmek adına iktidarı ikinci bir grupla paylaşmak istememiştir. Nitekim süreç boyunca sadece Müslüman Kardeşler hareketi değil, diğer liberal ve sosyalist devrimci gruplar da Sisi rejimi tarafından dışlanmış ve siyaset sahnesi dışına itilmiştir.

Mısır'da Müslüman Kardeşler hareketine yönelik baskının bu derece yoğun olmasında etkili olan bir diğer iç aktör de halen güvenlik ve istihbarat kurumlarını elinde tutan ve siyaset ve yargı bürokrasisinde yoğun biçimde yer alan eski rejim unsurlarıdır. Özellikle yargı kurumları ve güvenlik birimleri bu anlamda ciddi biçimde çalışarak Müslüman Kardeşler üzerindeki baskının en ağır biçimde gerçekleşmesinin kolaylaştırıcısı olmuşlardır. İstihbarat birimlerinin yönlendirmesi doğrultusunda ya da Sisi yönetimi karşıtı sokak gösterileri sırasında yapılan operasyonlarda on binlerce Müslüman Kardeşler üyesi muhalif gözaltına alınarak hapse atılmıştır. Hemen hemen her şehirdeki mahkemeler ise darbe karşıtı gösterilere katıldıkları

gerekçesiyle gözaltına alınan kişiler hakkında yargı süreçlerini başlatarak bu anlamda üzerlerine düşen vazifeyi yerine getirmekten geri durmamışlardır. Bu kişilere yönelik yargılama süreçleri yargı organları tarafından kasıtlı biçimde uzatılmış ve binlerce kişi darbeden bu yana herhangi bir hüküm giymediği halde hapis yatmak zorunda kalmıştır.

Mısır'da Müslüman Kardeşler hareketine karşı yürütülen baskı siyasetine verilen dış desteğin arkasında ise başlıca iki aktör ve bunların müttefiki olarak tanımlanabilecek ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelerin başında Suudi Arabistan ve Mısır politikasında birlikte hareket ettiği Birleşik Arap Emirlikleri gelmektedir. Suudi Arabistan, özellikle Kral Abdullah döneminde Mısır'da yerel dinamikleri destekleyerek Müslüman Kardeşler hareketinin başarısız olması ve yönetimden uzaklaştırılması konusunda önemli bir çaba göstermiştir. Benzer şekilde Birleşik Arap Emirlikleri de kendisine yönelik en ciddi bölgesel tehdit olarak gördüğü Müslüman Kardeşler'in gücünün Mısır'da kırılması yönünde Sisi yönetiminin en önemli destekçisi olmuştur. Bu iki ülkenin Müslüman Kardeşler politikasının, Suudi Arabistan liderliğindeki değişiklik, Türkiye'nin Riyad ve Abu Dabi ile birçok bölgesel politikadaki işbirliği ve değişen bölgesel dinamikler gibi nedenlerle eskisi kadar sert olmadığı söylenebilir.

Son olarak Müslüman Kardeşler hareketine yönelik baskının sürdürülebilir olmasının arkasında özellikle ABD ve Avrupa Birliği'nin başını çektiği Batı bloğu gelmektedir. Mısır'da gerçekleştirilen askeri darbenin ardından Sisi yönetiminin binlerce Müslüman Kardeşler üyesi sivil katletmesi ve hapse atmasına yönelik Washington yönetimin tepkisizliği bu durumun açık bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Öyle ki, darbe sonrası dönemde dahi ABD yönetimi Mısır'a olan askeri ve mali yardımlarını devam ettirmiş, ülkede yaşanan insan hakları ihlallerine karşı tepki göstermemiştir. ABD'nin Mısır'a yönelik askeri yardımları özellikle 2015 ve 2016 yıllarında artış göstermiştir. Bunun yanında Müslüman Kardeşler hareketine yönelik dışlama politikası ABD sınırları içerisine dahi ulaşmış, yıllardır sivil toplum hizmeti yapan Müslüman Kardeşler'in bu ülkedeki kuruluşu olan CAIR'in 'terör örgütü' olarak ilan edilmesine yönelik kanun Temsilciler Meclisi'ndeki Adalet Komisyonu'nca 2016'nın Şubat ayında kabul edilmiştir.

Benzer şekilde Avrupa Birliği üyesi ülkeler de Mısır'da Müslüman Kardeşler hareketine yönelik ihlaller

Müslüman Kardeşler'in eğitim, sağlık ve din alanlarındaki sosyal faaliyetleri hedef alınırken, bir taraftan da hareketle bağı olan toplumsal figürler, bu kimlikleri nedeniyle cezalandırıldılar.

karşısında sessiz kalmış ve darbeyle yönetime gelen Sisi hükümeti ile işbirliklerini sürdürmüşlerdir. Bu anlamda Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere'nin politikaları dikkat çekmiştir. Fransa, binlerce sivilin ölümünün baş sorumlusu olan Mısır ordusuna hem savaş uçağı hem savaş gemisi satarak, insan hakları savunuculuğunun sadece söylemsel düzeyde kaldığını göstermiştir. İtalyan ENİ, Alman Siemens ve İngiliz BP firmaları da milyarlarca dolarlık yatırım anlaşmaları imzalayarak bir anlamda Sisi yönetimini hem Müslüman Kardeşler hareketine hem de diğer devrimci gruplara yönelik baskısından dolayı ödüllendirmişlerdir. Avrupa Birliği de Mısır'da İhvan liderlerinin idam cezasına çarptırılması ya da sivillerin hüküm giymeden yıllarca hapis tutulmasına yeterli düzeyde tepki göstermemiştir.

Mısır'da darbe sonrası dönemde Müslüman Kardeşler hareketine yönelik baskı bir devlet politikası olarak görülebilir. Bu baskı politikası sürecinde hem dış aktörlerin desteği hem de eski rejim yanlısı iç aktörlerin iktidara tutunma konusundaki kararlılıkları büyük rol oynamıştır. Bununla birlikte liderlik kadrolarının büyük kısmı hapse giren, birçok üyesi yurtdışına kaçmak zorunda kalan ve hemen hemen tüm malvarlığına el konulan Müslüman Kardeşler hareketi kapasite anlamında ciddi bir gerileme yaşamaktadır. Böyle bir dönemde hareketin şüphesiz mücadele stratejisini yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda özellikle Türkiye ve Katar'dan alınan desteğin devam ettirilmesi ve bu ülkelerin diğer bölgesel aktörler nezdinde Müslüman Kardeşler hareketine yönelik baskı politikasının durdurulması hususunda girişimler gerçekleştirmesi hayati önemdedir. Müslüman Kardeşler hareketi sadece Mısır'ın bir iç meselesi olmaktan çıkmış, bölgesel ve belki de küresel dinamiklerin müdahil olacağı bir boyut kazanmıştır. Hareketin geleceğine yönelik projeksiyonların bu çerçevede yapılması, daha doğru bir yol haritası çizilmesi açısından önem taşımaktadır.

Yrd. Doç., Sakarya Üniversitesi, Ortadoğu Enstitüsü